

Jüri muusikaselts

*„Tõest liigutav on see kõigile näha, kui talujüts hallis kuues
noodiraamatut päevitanud käte vahel pidades vaimustatud
isamaalaulusi laulab ja „pastlas jalg” takti juurde lööb!”*

*(1882. a ajalehekirjutisest, kui Jüri koor esines Aleksandrikooli
rahakogumise annetuskontserdil)*

Sissejuhatus

XIX sajandi keskpaik oli murranguliseks ajaks eestlaste iseteadvuse kujunemisel, millest kasvas hiljem välja oma riik. Saabus vaimustuslik rahva ärkamisaeg. Liberaalsem tsaar Aleksander II lubas moodustada valdasid, minna üle raharendile ja sellega seoses osta päriseks talusid. Eesti maale kujunes peremees, kes pidi talu majandamise kõrval olema ka haritud ning kultuurne. Raske on ülehinnata ajalehtede „Perno Postimees” või hiljem „Eesti Postimees”, ning „Sakala” tegevust rahva koondamisel ning meelsuse kujundamisel. Ärkamisaja märgina on põhjaneva tähendusega laulu- ja mänguseltside teke. Neist esimese, „Revalia” sünniaastaks on 1863, Tartu „Vanemuine” ja Tallinna „Estonia” asutati 1865. a.

Siit jõuamegi Jüri kihelkonna jaoks kahe tähtdaatumini: **Jüri lauluseltsi loomiseni 15. jaanuaril 1866** (protokolliraamatus nimetatult laulo selts) ja **Rae valla moodustamiseni 23. novembril 1866**. Lauluseltsiga olid jürikad ametlikult registreeritud seltsi poolest esimeste seas praeguse vabariigi piires ning esimesed Harjumaal.

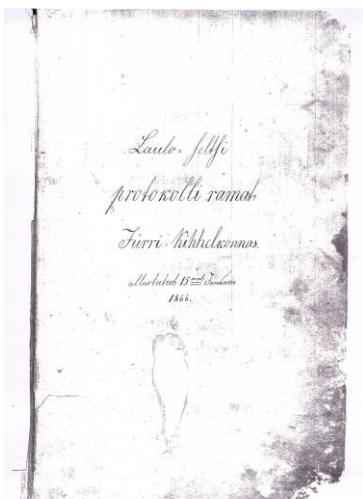
Muusikaseltsi loomise algus

„Revalia” seltsi loomise järel (1863) hakkas seltsi laulukoor esinema Tallinna-lähedastes kirikutes, nõnda satuti ka Jüri kirikusse. Peale kontserti hakkasid Jüri kiriku pastor **Robert Johann Dietrich Luther** ja köster **Gustav Kraemann** arutama laulukoori asutamist Jüris.

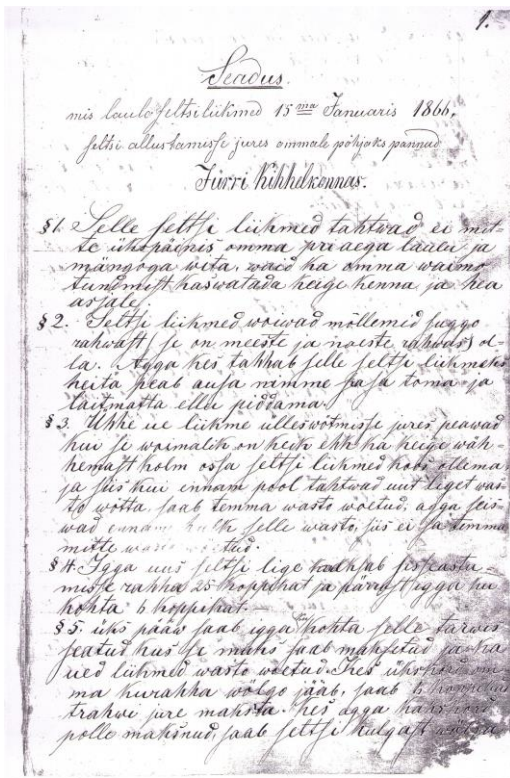
Pastor Luther tegi köster Kraemannile ettepaneku, „et see hea ja ilus oleks kui kihelkonna koolilapsed saaksid kenasti laulma õpetatud”. Kraemann vastas: „Kui laulma hakata, siis juba neljahäälset. Kuna seda on koolilastega raske teha, siis tuleks alustada täiskasvanutega.” Köstri nõu leidis toetust. 1865. a sügisest hakkasid noored igal pühapäeval, vahel ka argipäevaõhtuti, köstri majas lauluharjutustel käima. Koolilapsedki laulsid kaasa.

Esimene põhikiri

Luluharjutused kestsid mõni kuu. 15. (ukj 27.) jaanuaril 1866. aastal oli põhikiri valmis. See päev ja aasta ongi Jüri laulu- (hiljem muusika-) seltsi sünnipäevaks ja hiljem aastapäevade tähistamise alguseks. 8. juulil kinnitas Eestimaa kuberner kindralleitnant v Ulrich seltsi põhikirja. Selts sai seadusliku aluse.

Jüri lauluseltsi protokolliraamat aastast 1866.

Jüri lauluseltsi esimese põhikirja esileht aastast 1866.

Põhikirja äratav mitmeti huvi. See näitab, et seltsi ei loodud mitte ainult laulmiseks ja pidutsemiseks, vaid sellel olid tõsised rahvakasvatuslikud ülesanded.

§ 1 ütleb: „Selle seltsi liikmed ei mitte üksipäinis oma prii aega laulu ja mänguga viita, vaid ka oma vaimutundmist kasvatada kõige kena ja hea asjale“.

Kooriliikmeilt nõuti karmilt distsipliini:

§ 2 „Aga see kes tahab selle seltsi liikmeks heita, peab ausa nime kaasa tooma ja laitmata elu pidama“.

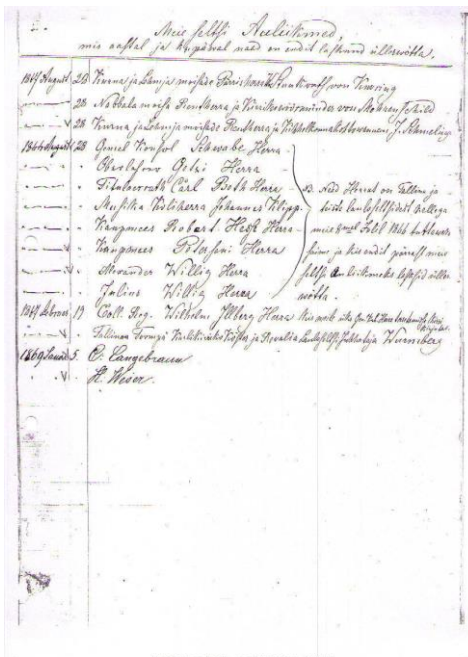
Liikmeks võisid olla ka naised, kuid neile tehti kitsendusi: nad olid liikmemaksust (6 kopikat kuus - § 8) vabad, kuid koosolekuil oli neil ainult sõnaõigus, hääletada nad ei saanud. Lauluharjutustest osavõtt oli kohustuslik,

puudumise eest nõuti esimesel korral 3 kopikat trahvi, teisel korral 6 kopikat ja kolmandal korral heideti liige seltsist välja (§ 12).

Välja heideti mõni ka „uhkuse pärast“ ja „küla lauda peal hulkumise pärast“. Nõnda valvati liikmete käitumist eraeluski.

Seltsi asutajaliikmeid oli 15, neist vaid üks sulane, ja kohe lisandus samal, 15. jaanuari kuupäeval 9 liiget. Seltsi juhatus oli kolmeliikmeline. Esimeseks presidendiks valiti pastor Luther, koorijuhiks ja protokollikirjutajaks köster Kraemann, laekahoidjaks kiriku võõrmünder Kongo talu peremees Jüri Roosberg. Viimane püsis seltsis juhtivatel kohtadel umbes 40 aastat, sellest seltsi presidendina 1879-1903.

Auliikmed

Jüri lauluseltsi auliikmete nimekiri

1866 ja 1867 kinnitati lauluseltsi auliikmed ja nendeks olid:

- von Knorring - Kurna ja Lehmja mõisa pärisärra
- von Mohrenschild - Nabala mõisa rentnikhärja ja kiriku võõrmünder
- J. Schmeling - Kurna ja Lehmja mõisate rentnikhärja ja kihelkonnakohtuvanem
- 8 auliiget teistest muusikaseltsidest
- Wilhelm Jllberg - kindralkubernerile taotluskirja koostaja
- Aleksander Wurmberg - Toompea Kaarli kiriku köster

1869. a lisandusid C. Langebraun ja H. Weser ning 1888 Jüri kiriku õpetaja Winkler.

Lauluseltsi esinemised

Peale seltsi loomist käidi usinalt lauluharjutusel köstri majas. Kokku tuldi Nabalast, Saustist, Kurnalt, Lehmjalt, Raelt, Lagedilt, Vaidast ja Arukülast- kümnete kilomeetrite tagant läbi soode ja ja rabade. Talvel ei kohutanud lauljaid ei külm ega kõrged hanged.

Punase joonega on märgitud kohad, kust lauluharjutusteks Jürisse tuldi (skeemi koostas Erika Leismann)

Talvel harjutati ning kevadel oli esinemisteks repertuaar olemas. Alustati ettelaulmistega mõisnikele, pastoritele ning nende abikaasadele sünnipäevade puhul. Vastuvõtulauluga tervitati mõisniku või tema abikaasa pikemalt reisilt kojujõudmist või Tallinna mõne tähtsama ametimehe saabumist. Laulmise kordi oli aastatel 1866 - 1868 protokolliraamatu järgi 14, iseäranis tihe graafik oli 1866 - 1867 aastavahetusel nelja esinemisega.

Tõeline tunnustus saabus 8. juulil 1866 Tallinnas Kose mõisas toimunud saksa laulupeol. Samal päeval, kui Eestimaa kuberner kinnitas seltsi põhikirja. Pastor Lutheri poolt hangiti esinemisluba ning kõikidele kooriliikmetele kingiti Eestimaa kubermangu rohe – lilla – valge värvides siidist rosett. Laulupeol tahtsid baltisakslased oma kõrget kultuuri näidata ja sakslaste kõrval kutsuti kohale ka eestlaste kollektiive, demonstreerimaks nende edenemist sakslaste käe all.

Üldist tähelepanu äratas kirjutes rahvariites Jüri lauljate sisenemine peopaika köster G. Kraemanni juhtimisel, rinnas oli kõigil peo märgina rosett. Lauljad polnud sugugi kohmetud ega häbelikud, vaid niisama julged nagu kodus. Lauljatest tõsteti esile kahte „väga kena healedega” sopranit ja aldilauljat, üks neist Karba talu tütar Mari, kellest arvati kujunevat soololaulja.

Jürist. Pühapäev 9. jaanuaril pidas teine Eestimaa kõige vanem laulu ja muusiku selts oma 35 aastast alustuse päeva. Jüri selts on wiisi ainulene, kes nii kaua wahetpidamata ühte joodu tegewalt on edasi elanud ja pea igast üleüldisest kui ka maafondade pidudest tegewalt kiituste ja auuhindadega osa wõtnud. Selts peab juba kaua aega oma aastapidu muusiku, laulu, kõnede ja pidusõdiga. Tänapäew-pidu awas kõnega seltsi president J. Roosberg, kes 20 aastat presidendina seltsi elu on juhtinud. Selle järele tuli laul, muusika, mis maa fooride kohta head tunnistusi andiwad. Pidusõdgil kõlastiwad soowid ja eladalastrimised lobu riigul ja mitte alkoholi mõjul, nagu juba muude pidudel märgata on. Isearanis lobu teeb seal ammu moodits jaanud rahja teel eestseisuse walimine, mis wäga kena on. Walimine sünnib sedelitel; mis mõne pöögna pikkune on, siis siis selts oma arwamist seltsi eestseisuse kohta tas riidu eht laidu teel annab. Seejulgust walimist oleks ta teiste seltsidele soowida, walitud sai wana eestseisus. Siin olgu weel nimetud, et Jüri koor esimene oli, kes awalikult Tallinna Saksia laulupidul 11. juulil 1866 a. laulma astus. Selle aegne Saksia leht kirjutab sellest:

Laulu pidu Tallinnas, 1866 a. 11. juulil. Korraga kostis heinamaa wäramast rõõmuhöiskamine: Jüri laulu selts astus sisse. Kõige ees tuli köster, tagajärele lauljad meeste ja naesterahwad, koid kirjutes rahvariites ja lauljate märgid rinnas. Igauks sai übe ännu olut karastuleks. Need head nimed (nii nimetab Saksia leht Jüri lauljaid) ei olnud sugugi häbelikud ega kohmetanud; nad oliwad meie keskes niisama julged, kui kodus. Jüri koori teretati kuuljate poolt rõõmuhöiskamisega. — Meie peame tunnustama (lisab Saksia leht juurde), et Jüri koori laulude etteandmine palju palju enam oli, kui meie juba ette arwajime. Mõned nende laulud kõlastiwad hästi toredesti. Naeste healte hulgas oli üks altu isearanis tähelepanemise wäart. Nad pidiwad mõndagi laulu fordama, mille järelduseks igakord tormiline kateplakjutus tuli.

Suur rõõmuhöiskamine kõlastis aga pidumajas kell 11 õhta, kui Eesti lauluwenad, ded sinna ilmusiwad ja endid linna lauljate hulka segasiwad. Nad oliwad üsna liigutatud sellest lahtusest, mis neile ajats sai ja tänuga wõtiwad nad kehakinnitust wastu, mida neile igalt poolt pafuti. Lõpeks tõsteti nende juhataja hurra höiskamisega oladele ja kanti wõidu rõõmus läbi pidumaja. Sügawasti liigutud tänas ta selle auu eest, mis temale ja kõigele Jüri seltsile oli üles näidatud, siis seadis ta omad lauljad ritta ja läks nendega rahwa höiskamisest all saalist wälja, et maale koju tagasi minna. *Yuc. Fey* 13. J. 1866

Esitatud laulude pealkirjad olid:

- „Nüüd teretame teine teist”
- „Kiitus ja au”
- „Sind vägev Issand Jehoova austame”
- „Kui Jehoova võtab päästa”

Ajalehe „Uus aeg” 13.01.1900 kommentaar Jüri lauluseltsi lauljate esinemisele

Kiitus Jüri lauluseltsi esinemisest oli üldine ja nii mõnigi laul läks kordamisele. Lauljaid tuli tänama ning õnnitlema nende edenemise puhul rüütelkonna peamees parun Pahlen. Kiitvaid artikleid ja kommentaare kirjutasid „Laulupeo ajaleht”, „Eesti Postimees” ja „Pärnu Postimees”. Pärast kutsuti lauljad Kadriorgu pidusöögile, kus jätkus tänamine. Koori juht tõsteti õlgadele ja kanti läbi pidusaali. Lõpuks kingiti kõikidele peo mälestusmedal ja ... „Siis seadis ta (juhataja) omad lauljad ritta ja läks nendega rahva hõiskamise alla saalist wälja, et maale koju tagasi minna”.

Saksa laulupeol viibisid meie rahvusliku ärkamisaja mõjuisikud J. Köhler, C. R. Jakobson, M. Veske jt. Võib arvata, et edukalt esinenud Jüri koori tiivustusel hakkas nende peades idanema mõte oma Eesti laulupeo korraldamiseks, mis teostus kolm aastat hiljem Tartus. Seega kaudselt võib Jüri koori pidada meie laulupeotraditsiooni alustajaks.

20. detsembril 1867 käidi laulmas Rae ja Kautjala valdade koolimajade ja 20. oktoobril 1868 Kurna ja Lehmja valdade koolimajade sisseõnnistamistel.

1869. aastal I Eesti üldlaulupeol Jüri segakoor ei esinenud. Miks?

1. Põhjuseks oli see, et laulupeol esinesid meeskoorid, segakooride kohaletulekut peeti liiga paljuks ning küllap oli Jüris koori ümberkorraldamisega raskusi.

2. Pealegi oli 1867. aastal ikaldus ning sellele järgnes näljahäda, mis vähendas inimeste sissetulekuid ning kooriliikmed pidasid Tartusse

sõitu liialt kulukaks. Protokolliraamat annab 5. jaanuarist 1869 kaudselt inimeste sissetulekute vähenemisest teada sellega, et 1867. aasta liikmete võlg seltsile jääb sisse nõudmata, 1868. aastast tekkinud võlgasid võidi maksta võimaluste piires. Loomulikult ei pidanud siis maksma ka sisseastumismaksu.

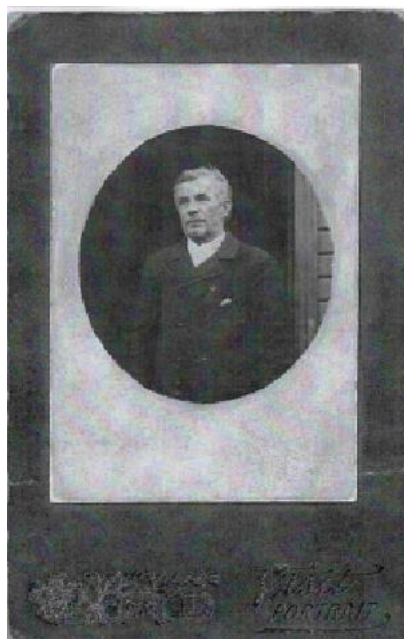
3. Nagu sellest veel vähe oleks, tabas Jüri kihelkonna seltsielu 1869. a lõpul valus kaotus. Suri nelja aasta jooksul koorijuhiks ja –hingeks olnud Gustav Kraemann, kellele asendajat polnud lihtne leida.

Vahepeal soikunud seltsi tegevus elavnes kümme aastat hiljem 1879. aastal, ilmselt II üldlaulupeo mõjutusel. Seal veel ei esinetud, küll aga hakati samal aastal tegema ettevalmistusi III üldlaulupeoks. Asutati meeskoor ja taasloodi segakoor. 1880. a veebruaris - märtsis telliti seltsile lipp, mille materjali ja töörahana oli ette nähtud 10 rubla. Koorijuhiks sai köster Julius Preisberg. Teda kohtame koorijuhina veel 1902. a seltsi protokollis. Seega oli ta pikaajaline teenekas dirigent.

III üldlaulupidu toimus 11.-13. juunil 1880 Tallinnas Lutheri heinamaal. Laulupeol osales Jüri lauluseltsi sega- ja meeskoor J. Preisbergi ja J. Metsari juhtimisel. Lauljaid oli kokku 61.

Lauluseltsi protokollis tekst laulupeole sõidust

11. juunil mindi Lagedi raudteejaama ja sealt sõideti rongiga Tallinna. Ajalehtede tunnistust mööda oldi lauluga rahul, kuigi koorilauljad ise leidsid selles puudusi. Küll aga kiideti Jüri rahvariideid. „*Meie rahvuslikud riided said väga kiidetud ja olid meie seltsile auks*”

Rahvariiete kandmine tõi aga ka seltsi liikmetele ebameeldivusi. Kauaaegne Jüri lauluseltsi kirjatoimetaja, Nabala koolmeister J. Rutopõld, kelle tegevus protokollide koostajana on järgitav 1879. a kuni 1902. aastani, kirjutas „Eesti Postimehele” „*Lauljad oli selle tarvis (so laulupeoks) ka oma kihelkonna viimsed rahvalikkude riiete riismed kokku korjanud, et endid nende endiste kenade ja nägusate rahvalikkude riietega ehtida, mis uuema aja muutmise tuju mustlaste ja muude untsakate kaltsudele on pidanud maad andma. Sellega oli siis ühtlasi ka lootus, et selle läbi kena ja nägusa rahvalikkude riiete ärahävitamist pisut tagasi hoida*”. Kui aga rahvariietes mindud muuseumi vaatama, ei lastud neid neljakesi uksest sisse, küll aga samal ajal pääsenud sinna lahedasti „peenema vati mehi”. See jättis meie lauljatesse sügava pettumuse.

Jüri muusikaseltsi kirjatoimetaja Jaan Rutopõld (1849 – 1917). Foto Rae vallale kuuluvast Alfred Põldmäe arhiivist

Sel ajal oli lauluseltsi ees kolm suuremat rahakogumise ülesannet: uue Jüri kiriku, oreli ning Aleksandrikooli ehitamiseks. Selleks lauldi „puhtasti ja tundmusega” Jüri kirikus, Eestimaa kuberner juures saalis ja Kaarli kirikus. Peale kontsertide andmise korraldati ka loosimisi, mida nimetati „bazaarideks”. Selle läbiviimiseks oli vaja saada esemete näol annetusi.

28. aprillil pandi uuele kirikule nurgakivi ja 15. detsembril 1885. a õnnistatigi uus Jüri kirik sisse. Kiriku heaks oli selts kogunud 500 rubla.

1886. aastal Lehmja mõisa ruumikas viljaküünis toimunud loosimise järel nenditi, et kiriku oreli jaoks oli kokku saadud 800 rubla.

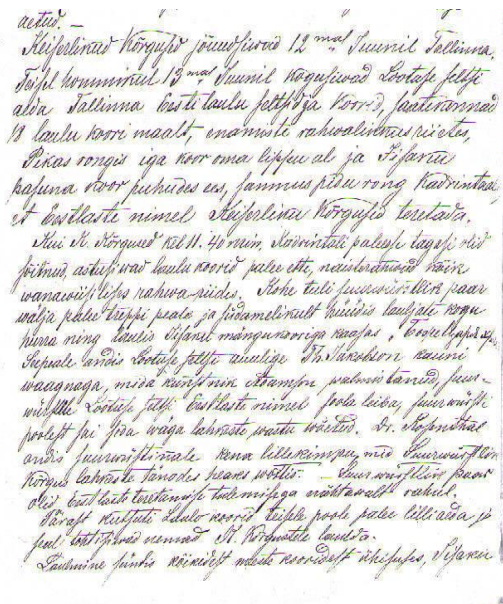

Uus Jüri kirik Harjumaal.

Muskivi seate 28mal Aprillil 1885. Kiriku sisseõnnistamine 15mal Detsembril 1885.

Jüri kiriku pilt. Saadud Valdu Nellise koduleheküljelt

Kuna Jüri laulukoori maine oli kõrge, kutsuti teda meelsasti Tallinna esinema. Lauldi Kaarli kiriku uue leeritola heaks (10.06.1884), tervitati uut kubernerihärrat vürst S. Šahhovskoid (20.05.1885).

Iseäranis elavalt on protokollis kirjeldatud Venemaa suurvürsti, Aleksander II kolmanda poja Vladimiri ja tema abikaasa vastuvõttu (13.06.1886). Eelpool nimetatud päeval marssisid lisaku pasunakoori saatel 18 rahvariietes laulukoori oma lippude all Kadrioru lossi eest läbi, kus tema keiserlik kõrgus oli trepil neid vastu võtmas. Koos lauldi tsaaririigi hümnit „Jumal keisrit kaitse sa”.

Pärast laulsid koorid teisel pool lossi lilleaias. Laulude repertuaar oli huvitav ja eestipärane:

K. A. Hermannini „Eestlane olen ja eestlaseks jään”

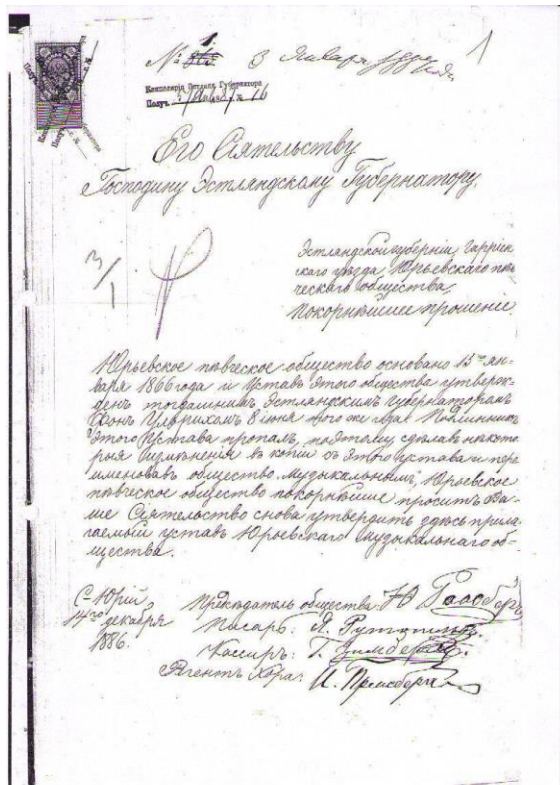
Fr. Saebelmanni „Kaunimad laulud pühitsen Sul”

C. R. Jakobsoni sõnadega soome viis „Eesti pojad edasi”

ja Joh. Kappeli „Elagu kõrgest keiserlik kõrgus Vladimir

Koopia protokollist, kus kirjeldatakse suurvürst Vladimiri tulekut Tallinna

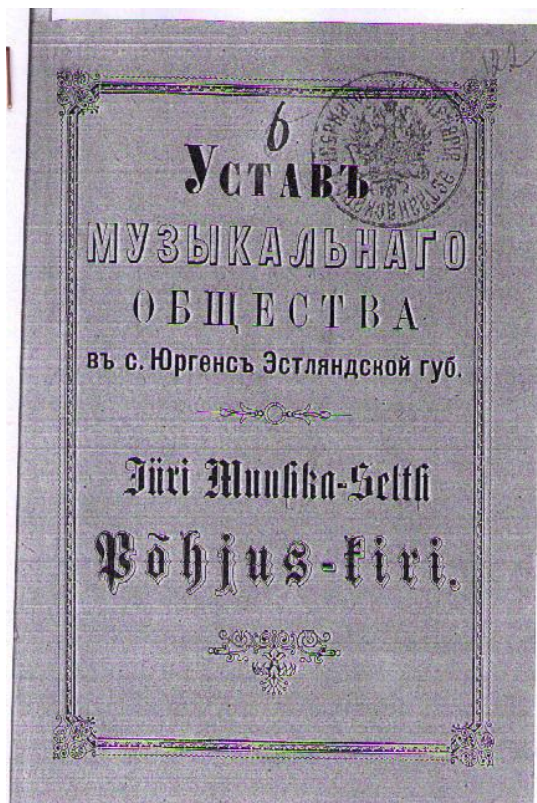
Jüris tekib laulseltsi asemel muusikaselts

1886. aastal hakati uue põhikirja kavandit arutama põhjusel, et vana olla kaduma läinud. Sisseastumismaksuks otsustati kinnitada 1 rubla endise 25 kopika asemel. Naised tasusid sellest poole ja lauljate kuumaks, mis eelmise põhikirja järgi oli 6 kopikat, kaotati. Kui seltsi liige kolm korda põhjuseta puudus, arvati ta seltsist välja. Varem tehti seda kahe kuu osamaksu mittemaksmisel. Seltsiliikme õiguste taastamiseks tuli uuesti sisseastumismaks maksta. Võrreldes 1866. a kinnitatud põhikirjaga said naised täieõiguslikeks otsustajateks.

Uue põhikirja kinnitamise ning Jüri laulseltsi asemel **muusikaseltsi** loomise sooviga pöörduti 14. detsembril 1886. a tema kõrgeaususe, härra Eestimaa kubernerini poole.

Koopia Jüri laulseltsi pöördumisest Eestimaa kubernerini poole

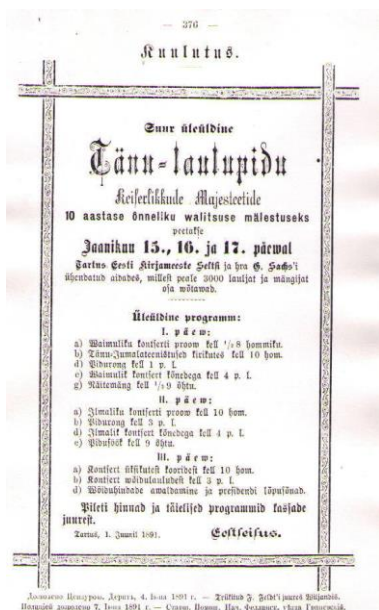

Uus põhikiri kinnitati 15. juunil 1887. a siseministri asemel senaator Plehve poolt. On tähelepanuväärne, et 15-leheküljeline ja 26 paragrahvida põhikiri ilmus eraldi väikese brošüürina paralleeltekstis esmalt vene ja seejärel eesti keeles. Selgelt oli seadustatud, et kõik kontserdid peavad saama kohaliku valitsuse loa ja trükkimata muusikaline uudisteos peab läbima tsensuuri. Siit saab olla ainuke järeldus kontrolli ja venestuse tugevnemisest.

1889. aasta 29. septembril arutati puhkpilliorkestri asutamist. Kuna aga esialgu polnud ei raha ega dirigenti, otsustati alustada korjandusega. Kaaluti ka jõukamatelt seltsiliikmetelt laenu võtmist. Siis aga leiti, et kahe aasta pärast peetava seltsi 25. sünnipäevani võiks pasunakoori asutamise kõrvale heita mõttega „aeg annab head nõu“.

Koopia Jüri muusikaseltsi uue põhikirja esikaanest

Jüri muusikaseltsi kõrgaeg

15.- 17. juuni 1891. a IV üldlaulupeost võttis Jüri muusikaseltsi koor osa köster Julius Robert Preisbergi juhtimisel. Igast peatusest teel Tartusse tuli lauljaid juurde, nii et koosseisu ette tuli rakendada kaks „tuliruuna”. Vaevaliselt jõuti Taara mäele. Protokolli kirjutaja J. Rutopõllu järgi kannatasid lauljad rongkäigus Tartus palavust ja tolmu nii et „ ... mõnigi higi tilk Tartusse tuli jätta”.

Raskustele vaatamata hinnati Jüri lauljaid kõrgelt. Laulupeo kõrval esineti ka võistulaulmisel, kus žürii Karl August Hermanni teadustusel andis Jüri meeskoorile esimese ja Aruküla koorile teise auhinna. Niisugust triumfi polnud keegi oodanud, et ühte kihelkonda tuleb kaks auhinda.

Koopia IV üldlaulupeo kavast

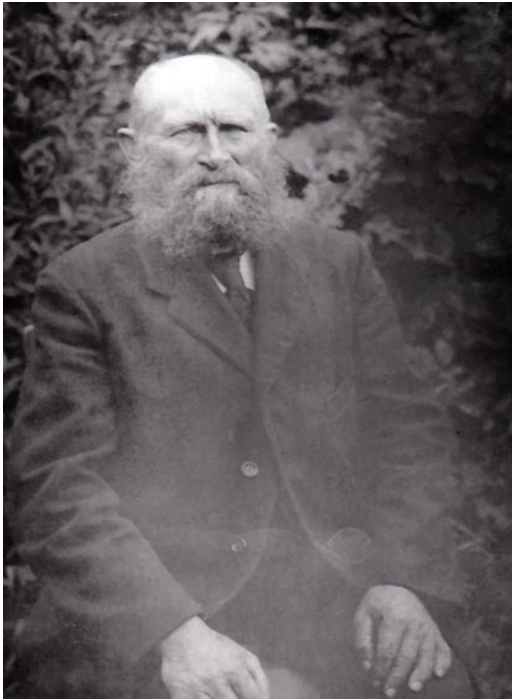
Aruküla segakoor 1891. a Foto Lembit Salli kogust

Enne V üldlaulupeidu elavnes Jüri lauluseltsi tegevus. 1893. a ühinesid seltsiga Rae kooliõpetaja K. Karelli ning Kurna kooliõpetaja J. Römmeri poolt juhatatud segakoorid. Tõsisemalt hakati tegelema puhkpilliorkestri asutamise ja selle tarvis raha kogumisega. Kiiresti saadi põhjaks 40 rubla, aga tarvis oli 350-400 rubla, siis mõeldi protsendita laenu saamise peale, õnneks leidis laenuandjaid. Nii kasvas instrumentide muretsemise kassa 170

rublani, aga raha oli veel puudu. Jüri kiriku õpetaja Rudolf Adam Winkler lubas seejärel anda ühe aasta peale 4 protsendiga 100 rubla laenu, nii saadigi raha kokku. Kokku maksid puhkpillid 326 rubla ja 64 kopikat.

27. juunil 1893. a olid muusikariistad kohal. Nendeks olid 1 flööt, 3 klarnetit, 3 kornetit, 2 althorni, 2 tenorhorni, 1 bariton, 1 bass, 1 helikon bass. Puhkpilliorkestri juhiks sai kooliõpetaja Jüri (Georg) Hio. „Postimees” kirjutab sellest: „Jüris on meeskoori kõrval ka noor segakoor lauluharjutusi alustanud ning kuna uued puhumiseriistad on kohale jõudnud, alustas ka südi muusikakoor kokku mängimist ning on juba mõne kergema tüki kätte õppinud.”

Muusikaseltsi segakoori dirigendiks sai Vaskjala küla Karjavere talu peremees Jaan Virkepuu. See absoluutse kuulmisega vallakooli haridusega mees tegutses koorijuhina 30-40 aastat. Tema kohta olevat helilooja Konstantin Türnpu öelnud: „Kui sel mehel oleks nõnda palju haridust kui minul, siis oleks ta minust palju suurem muusikamees.”

Fotol Jaan Virkepuu. Foto saadud Varje Malsroosilt

18.-20. juunini 1894. a Tartus toimunud V üldlaulupeost võttis Jüri muusikaselts osa mees- ja segakoori ning puhkpilliorkestriga. Osaleti ka võistulaulmisel, kuid eelmisel laulupeol saavutatud tulemuseni ei jõutud, kiita sai vaid puhkpilliorkester.

Seevastu sama aasta 19. oktoobril õnnistati mees- ja pasunakoori kaastegevusel sisse Rae vallamaja. Pidu kestis poole ööni ning vallavalitsus ning kohtu liikmed „kandsid heaste ihu kinnituse ja keelekaste eest hoolt”.

11. detsembril 1895. aastal õnnistati sisse Kurna vallamaja. Kurna valla liikmed kinkisid seltsi heaks 9 rubla ja 33 kopikat, millest keegi Lustwerk annetanud 5 rubla.

VI üldlaulupidu toimus 8.-10. juunini 1896. a Tallinnas Riesenkaampi platsil (praeguse bussijaama lähedal). Jüri muusikaseltsist olid kohal nais-, sega- ning pasunakoor. Nais- ja segakoori etteasted leidsid ajakirjanduses äramärkimist: segakoor laulis võistulaulmisel Miina Hermann (Härma) laulu „Küll on ilus õieke” ja naiskoor Beethoveni „Mu palve tõusku taevasse”, mõlemaid dirigeeris J. Virkepuu.

Pasunakooride võistumängimisel esines esimesena Kose mängukoor, kel läks segamini ning katkestas mängimise. Siis oli Jüri orkestri kord. Alguses ei saanud õrnemad pillid häältki sisse, siis aga algas õige mäng ning finaali oli võimas. Jüri puhkpilliorkester tõi koju esikoha. Ajalehtede toon oli ülimalt kiitv. „Postimees” kirjutas: „Toreda, võimsa muusikamängu läbi võitis üleüldist kiitust Jüri mängukoor, kellele ka esimene auhind osaks sai”. Ajaleht „Valgus” lisas Jüri pasunakoori kohta „mängivad hästi vägevaste”.

Suur teene esikoha võitmisel oli orkestrijuhil Jüri Hiol. Dirigendi nõudlikkusega suudeti lihvida selgeks ka kõige raskemad kohad lugudes. Võistumängimisel esitati „Amazonast” ja Beethoveni kuulsat „Egmonti” avamängu, mis on praegu professionaalsetele puhkpilliorkestritele parajaks katsumuseks. Dirigent Hio oli omamoodi karmgi. Laulupeol, enne esinemist olevat orkester terve öö harjutanud ning kui mõnel mehel tuli uni silma, „kostitas” dirigent magajat toobritäie külma veega.

Auhinnaks esikoha eest kingiti diplom ja loorberipärg. Diplomile on kirjutatud: „Keisriherra Nikolai Teise ja keisri proua Aleksandra Fjodorowna püha kroonimise mälestuseks Tallinnas jaanikuu 8., 9. ja 10. päeval 1896 „Lootuse” ja „Estonia” seltside poolt ära peeti on mängukooride võistlusel Jüri koor esimese auhinna saand.”

Jüri muusikaseltsi liikmed 1896. aastal koos võidetud reliikviaga.

Pillide taga istub orkestri juht Jüri Hio, temast paremal on segakoori juht Jaan Virkepuu ja vasakul meeskoori dirigent Julius Preisberg

Foto Teatri - ja Muusikamuuseumi kogust

VI üldlaulupeol Jüri muusikaseltsi pasunakoorile kingitud reliikviat hoiti hoole ja armastusega ning igal tähtsamal ülesvõttel on seda näha kõrvuti Jüri kiriku sümbolit - püha Jüri kujutava standardiga.

2010. aasta oktoobris annetas Elmar Pajus, orkestri kauaaegse dirigendi Hans Pajuse poeg, diplomi Rae vallale. Rae Vallavalitsuse eestvõttel ja rahastamisel konserveeriti diplom Ennistuskoja Kanut poolt.

Tõusud ja mõõnad

26. detsembril 1896 teatab muusikaseltsi protokoll Jüri Hio dirigendi kohalt lahkumisest mujale tööle asumise tõttu. See oli kollektiivile suureks kaotuseks. Tänuks tehtu eest kingiti juhile kulduur. Raha kella ostmiseks saadi annetustest ja ülejäänud osa võeti seltsi kassast. Hio kohta on protokolliraamatus kirjas „(Ta) on meie koori algusest tubliste juhitanud, ilma oma vaeva peale vaatamata.” Tema kohta öeldi: „Tema lahkumisest ei ole mitte üks pasunakooril kahju, vaid ka muudel inimestel, kes temaga kokku puutusivad. Oma rohkete vaimuannete juures ei olnud ta mitte uhke, nagu mõnest muust noorest inimesest oleme harjunud nägema.” Ning edasi: „Ta on nagu loodud koorijuhatajaks.” Muusikakoori juhatajaks nimetatakse esialgu J. Römmer, hiljem Kurna kooliõpetaja A. Neuhaus.

Kahe aasta pärast ehk 1898. aastal teatas oma lahkumissoovist muusikaseltsi segakoori juhataja kohalt Jaan Virkepuu. Küllap oli tegemist hetkeotsusega, sest muusikaseltsi protokoll järgi mainitakse teeneka koorijuhi tegevust veel 1924. aastalgi.

Küll aga on teada, et Jaan Virkepuu oli oma andekuse juures raske iseloomuga. Ta oli kitsivõitu mees ning käis Tallinnas jalgsi. Kord juhatanud K. Türrpu Tallinnas ühendkooride proovi ning laul ei tahtnud kuidagi kõlada. Selle peale olnud helilooja sõnad: „Kohe näha, et Jüri lauljad puuduvad, peame nad ära ootama”. Peagi olnudki Jüri lauljad kohal ning laulul oli kohe teine minek. Aga hilinemise põhjuseks oli lauljate jalgsi Tallinna minek.

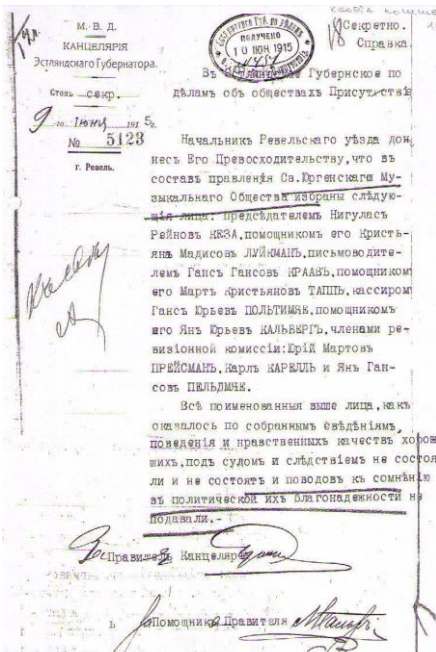
Lisaks oli Virkepuu eluaegne karsklane. Muusikaseltsi aastapäevadel, mida peeti enam – vähem regulaarselt iga aasta jaanuaris, sest 1866. aasta jaanuarikuu 15. päeval kinnitati seltsi põhikiri, oli laudadel rohkesti söögi- ja joogipoolist. Ilmselt see tekitaski tema ja seltsi vahel konflikte.

Jüri muusikaselts 1909. a. Kesksel kohal Jaan Virkepuu, kirikuõpetaja Johann Keerig (?) ning Julius Robert Preisberg. Taustal Jüri kirik. Harjumaa muuseumi fotokogust HMKF 1863

Nagu ikka, on seltsitegevuseski tõususi ja mõõnasid. Kuna üldlaulpidusid enne 1910. aastat ei toimunud, võib arvata, et laulu- ja mänguharjutusteks polnud piisavalt motivatsiooni.

Tsensuuri tugevnemine

Ilmselt vajutas 1905. aasta revolutsioon ühistegevuse sordiini alla.

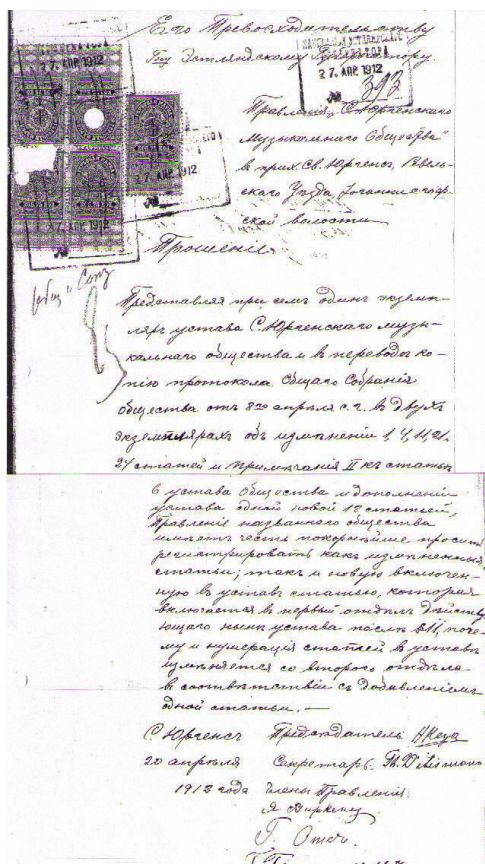
Rudolf Põldmäe isa Jaan Põldmäe meenutust mööda läks ta 1907. aasta paiku politseimeistri juurest piduluba saama. Ilmselt tuli siis ka peo kava ette näidata ning kui politseinik nägi, et seal oli kirjas ka Martin Lipu „Kui koidu puna punetab”, oli vastuseks käratus „Mis teil seal jälle punetab?” ning laulu kavast keelamine. Nii allergiliseks oli kontroll muutunud.

Koopia kubernerikantselei salajasest kirjast

Kontroll tugevneb veelgi I maailmasõja eel ja ajal. Sellest annab tunnistust sisemine kirjavahetus Eestimaa kubeneri kantselei ning sama kubermangu ühiskondlike organisatsioonide osakonna vahel. Jälgimine organisatsiooni juhtide üle on tugevnenud ning kantseleil on nn „kahtlaste isikute kartoteek“. Kirjavahetusest selgub, et 1912. ja 1915. aastal seltsi valitud juhtkond eesotsas Nigulas Kesaga „... pole olnud kohtu ega uurimise all ning pole olnud, ega ole põhjust kahtluseks nende poliitilises ustavuses“. Seega nad võivad seltsi juhtida.

Järgnevad muusikaseltsi põhikirjad

R. Põldmäe järgi kinnitati 1910. aastal seltsile uus põhikirja

Koopia muusikaseltsi pöördumisest kubeneri poole.
Kaks lehekülge on üksteise järele kleebitud

20. aprillil 1912. aastal pöördub muusikaselts Eestimaa kubeneri poole palvega 1887. a vastu võetud põhikirjas paragrahvide 1, 4, 11, 21 ja 24 muutmiseks ning uue 12. paragrahvi lisamiseks.

Milles oli nende muutmise ja lisanduse sisu, on teadmata. Teada on, et kuberner saadab oma 17. mai kirjaga ettepaneku tagasi, tuues põhjenduseks avaldusele allakirjutante allkirjade notariaalselt tõestamata jätmise ning lisaks polnud näidatud põhikirja trükkimiseks vajalikku rahasummat. Mis edasi sai, pole teada.

1919. aasta 15. juuni protokolliga nr 7 kinnitati Jüri muusikaseltsi uus, järjekorras neljas põhikirja, mille

§ 1 ütleb, „Jüri muusikaseltsi eesmärk on rahva ilutunde, kõlbluse, hariduse ja spordi edendamine“ ja § 2 lisab „Nende eesmärkide kättesaamiseks korraldab selts pidusi, näitemänge, perekonnaõhtuid, näitemüüke, kontserte, raamatukogusi ja spordimänge.“

1919. aasta põhikirjas võrreldes 1887. aasta põhikirjaga on mitmeid muudatusi, millest olulisim ongi eelpool tsiteeritud 2. paragrahvis sätestatu. Muusikaseltsi tegevusväli on nüüd laiem, ka puudub nüüd sisseastumismaks ning seda asendab kord aastas peakoosoleku poolt määratud liikmemaks.

Muusikaseltsi tegevusväli laieneb

Uue suunana hakkas muusikaselts juba I maailmasõja eelselt korraldama ühispidusid koos karskusseltsiga „Truudus” ning naabrite lauluseltsidega, kus lisaks muusikanumbritele oli osa eeskavast näitemängul. Näitetrupi hingeks oli Patikal Laasi talus elanud Rasside perekond.

K. Jüri Kihelkonnast. Jaanipäeval oli Jüri kihelkonna Eestimaa rahvahariduse harufeltsi poolt Lehmja tammiku suures küünis näitemängu rahvapäeva toime pandud. Et meil näitemängid juba väga harilikult jäävad, siis oli ka rahva poolt kinnitatud asju näitemängu vähe näha. Linnast oli aga riide kaup ja kogu väljamõeldud paremaid raamatuid müügil, mille müüjad kuuldi ka väheste kauba müümise üle kurma.

Laul ja muusika oli Jüri muusikaseltsi poolt. Esimene hra Wirlepuu, teine hra Reusfeldi juhatusel. Nimetatud hrade koorid, nagu ilka, laulsid oma osad hästi ette. Näitemängudes „Maja maantee ääres” ja „Soa-pooli segadused” mängisid tegelased oma osad hästi ehk küll trummilööjalt sobatult enam sõjamehelikku sirgelt teismisi oleks olnud nõuda.

Kuna maal ajumatel seltsidel näitemängijatest naisterahvaste poolne osa enamasti nõrgem pool on, kus ka tihti osad enam vähem aralt ja kohmetanult ette kantakse, siis oli sellest üle saadud; naisterahvad laulsid oma osad julgelt, iseteadvalt ette. Pidin kõnelema hra Maide „Uurimised Soome-Eesti muinasajast”. Kõne meeldis rahvale. Et see, nagu kuulsin, varsti trüüki ilmuda, siis mõis selle osimisi soovitada, ka neile pidustatele, kes kaugel kõnelejast, suures küünis hästi ei kuulnud.

G. Suitsu kõne „Vaated kirjanduse edenemise peale” oli kulgi mitte piff, siis ometi väheste sõnadega palju üteldud ja hea. Pidu ettevalmistajad nimetatud seltsi esimese piduga võrreldes hästigi ebas. Et pidul alkoholi jooki saada ei olnud, siis oli pidul kord hea ja Eestimaa Rahvahariduse, seltsi rihtibega kokkuvõtte.

Patikal Laasi talus elanud Rasside perekond

Peo eeskavasse lülitati edaspidi ka üldharivaid teemasid. Näiteks 26. juuni 1907. a artiklis teatab „Päevaleht”, et jaanipäeval oli Lehmja tammiku juures küünis rahvapeoga näitusmüük, kus peale näidendi „Maja maantee ääres” ettekandmist esinesid ka hr Maide teemal „Uurimised Soome - Eesti muinasajast” ning hr Suits „Vaated kirjanduse edenemise peale”. Neist esimene ettekanne meeldis rahvale, kuid jäi kaugemal istujatele vähe kuuldavaks, teine olevat olnud väheste sõnadega palju öeldud ja hea.

Koopia „Päevalehe” 26. 06. 1907 kommentaarist Lehmja tammiku juures olevas küünis toimunud peo kohta

1910. aastal astusid seltsi liikmeteks energilised mehed Aruküla kooliõpetaja Tõnis Orgusaar ja Rae kooliõpetaja Johannes Ratassepp.

**Johannes Ratassepp (1889- 1947)
ja Hella – Helene Ratassepp
(1901-1965)**

Foto Harjumaa muuseumist AR
2036 F 16

Samal aastal asutati eestlasest pastori Johann Keerigi eestvedamisel ja muusikaseltsi kaasabil Jüri kiriku juurde raamatukogu (1923 on asukohaks Rae vallamaja). Üldse seisis eelnimetatud kirikuõpetaja igati muusikaseltsi eest, sattudes nii vastuollu usuvendadega ning seetõttu pidi ta 1919. aastal pastori kohalt lahkuma

Kui 1905. aasta revolutsiooni ning I maailmasõja aastatel toimus seltsitegevuses tuntav tagasimineku, siis 1916. aastal on tunda mõningast tõusu. Muusikaseltsi esimeheks saab Jaan Saalverk Kurna külast Sepamäe talust, meeskoori juhiks Jüri Aru Nabalast, segakoori juhatab köster Hans Mets. Pasunakoori hakkab dirigeerima Jüri Aru poeg Eduard Aru. Sega- ja meeskooride juhtimisel oli Jüri Arule abiks tema teine poeg Hans Aru.

Seltside vahelist tegusat koostööd kinnitab 15. jaanuaril 1922. a sõlmitud Jüri muusikaseltsi ja Vaida – Kautjala seltsi „Ilmarine” vaheline leping. Selle järgi jaotatakse tulud peale lõbustusmaksu, palgatud jõudude, tegelaste söögi-, valgustuse- ja küttekulude mahaarvamist pooleks. Seda vaid juhul, kui näitemäng on kolmes vaatuses ja laulu mitte alla nelja (numbri) ja muusikat vähemalt kaheteistkümneks tantsuks.

Esinemiskohad

Jüri muusikaseltsil polnud kuni oma maja ehitamiseni õiget esinemiskohta. Suve ajal olid etendused ja peod looduslikult kaunites kohtades vabas õhus. Nendeks olid Nabala valla Alja talu rohuaed, Lehmja tammik, Aruküla männik, Lagedi raudteejaama vastas Kalmari talu maadel olev suveaed (koos karskusseltsiga „Truudus”), ja Lagedil Kärsa talu koppel.

Talvel esineti aga Rae vallamajas (alates 1894. aastast) ja Rae koolimajas (uues koolimajas alates 1933. a), Lagedi koolimajas (uues koolimajas alates 1939. aastast), Jüri, Kaarli ja Jaani kirikutes, Tuhala kabelis, Tallinna seltsimajas Lootus.

Lehmja tammiku servas olevas mõisa vanas küünis toimunud pidu mäletab Elmar Pajus nii: „ See võis olla juuli keskel. ... Peo kavas oli algul puhkpilliorkestri poolt sissejuhatuseks mõned marsid, neile järgnesid kontsertpalad. Seejärel näidend kohalike taidlejate esituses. Ja lõpuks tants puhkpilliorkestri saatel. Näidendiks oli kas Kitzbergi „Neetud talu”, „Püve talus” või mõni teise autori näidend, aga üks eesti algupärane ta oli. Püüne imiteerimiseks oli kasutatud kohalikke vahendeid ja kaunistuseks kaski. Pidul algas õhtupoolikul. Küünil aknaid ei olnud, küüni väravad oli vastakuti lahti. Valgustuseks püüne ja orkestri kohal olid petrooleumilambid”.

Rae koolimajas toimunud pidusid meenutab E. Pajus: alates 1933. aastast, kui valmis Rae koolimaja, hakati seal pidusid korraldama. Korraldajateks olid Ülemaalise Eesti Noorsooühenduse Rae osakond, Kaitseliit, Naiskodukaitse, Tuletõrjeühing ja Jüri Muusikaselts. Poole eeskavast moodustas puhkpilliorkestri kontsert ja poole näidend. Eeskava juhatati sisse puhkpilliorkestri

avamarsiga. Järgnes orkestrilt veel 3-4 kontsertlugu, seejärel kohalike taidlejate näidend. Eeskava kestis 2-2,5 tundi. Üks paljudest näidenditest oli „Parvepoisid” ja A. H. Tammsaare „Põrgupõhja uus vanapagan”, kus osales ka E. Pajus.

„Parvepoiste” lõputants 1937. a. Foto Harjumaa muuseumist HMKF 1889

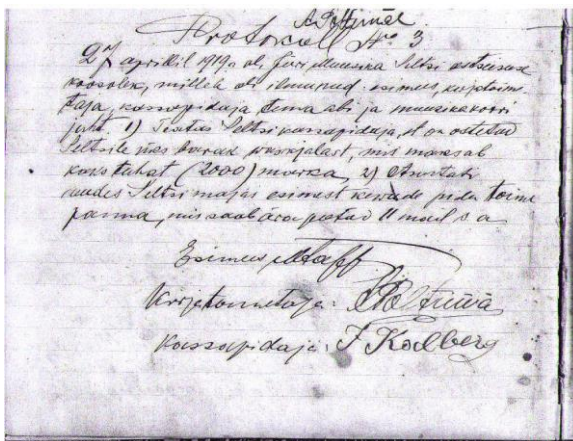

„Põrgupõhja uue vanapagana” tegelased. Teine rida paremalt esimene Elmar Pajus, teine Oskar Pajus. Foto Elmar Pajuse kogust.

„Eeskava läbi, algas tants. Tantsulugusid oli palju, lood moodsad ja mitmekesised, nii et ükski lugu õhtu jooksul ei kordunud. ... Oli valsse, fokstrotte, tangosid, inglisvalsse, polkasid, rääkimata jooksupolkast. Tantsuõhtu avavalsiks oli alati „Ilusal sinisel Doonaul”, foksidest meenub „Postipoiss”, „Eesti serenaad”, tangodest „Tango Argentiina” jpt. Orkestri koosseis 30ndate aastate teisel poolel oli sedavõrd suur, et tantsuks sai mängida kahes vahetuses ja mõlemas vahetuses olid vajalikud pillirühmad olemas. Seega käis tants vahetpidamata ja vaba vahetuse pillimehed said ka tantsida.

Unistus omast majast

Oma maja aga puudus muusikaseltsil endiselt. 1910. aastal arutati tuliselt seltsimaja ehitamist. Ühed pakkusid maja asukohaks Jüri kiriku, teised vallamaja ümbrust. Seltsimaja ehituse eelarveks planeeriti 3000.- rubla. Kuid 1914. a alanud I maailmasõda tõmbas headele kavatsustele kriipsu peale.

Koopia Jüri muusikaeltsi protokollist 27.04.1919 baraki omandamisest

Osaliselt jõuti oma majani 1919. aastal, mil muusikaeltsi protokolliraamatust loeme, et „... on ostetud seltsile üks barakk Waskjalast, mis maksab kaks tuhat (2000) marka” Samas otsustati, et esimene pidu hoones peetakse 11. mail 1919. aastal. Arvatavasti osteti ja hiljem kohandati seltsitegevuseks I maailmasõjaks valminud Peeter Suure merekindluse ehitajate barakk.

Oma seltsimaja ehitamiseks tehti muusikaeltsi eestvedamisel 23. septembril 1923. a teistele ühendustele ettepanek moodustada seltside liit. Loodigi osauhing PÕIME, milline nimetus saadi erinevate liitunud seltside nimede esitähedest: P- põllumeeste selts, Õ - õpetajate selts, I - Vaida- Kautjala haridusselts „Ilmarine”, M – muusikaelts ja kõige lõppu lisati veel „e” täht.

Viide „Päevalehele” 13. 07. 1921. a rahvamaja ehitamise kavatsuse kohta

„Päevaleht“ kirjutab selle kohta: „Et ühele seltsile suurem ehitus praegu üle jõu käiks, siis liitusid kohalikud seltsid isekeskis, et ühisel jõul rahvamaja ehitada, mis kohaliku seltskonna laiemaid nõudeid täidaks.”

Raha ehituseks saadi pidudest, näitusmüükidest, korjandustest jne. Samuti moodustati Jüri Rahvamaja osahisus. Rahvamaja ehitamise eestvedajaks sai muusikaseltsi toonane president Martin Tapp.

Rahvamajaaluse maa eraldas Tallinna Linnavalitsus Vaskjala külast Rae vallamaja kõrvalt ühe vakamaa (0,1821 ha) suuruses. Rendihinnaks määrati 1,5 kuldrubla. See jäi Jüri Rahvamaja osakuks muusikaseltsi poolt „PÕIME”-le. Samuti otsustati Jüri Rahvamaja osahisusele müüa barakk 35 000.- marga eest.

Rahvamaja, mis valmis 1922. aastal, sai küllaltki ruumikas, suure saali ja avara näitelavaga. Talvel olevat maja olnud külmavõitu, kuid see-eest mahutas 300 inimest. Seetõttu kasutasid seltsimaja pidude korraldamiseks mitmed Tallinna ühendusedki. Majas korraldati erinevaid üritusi, sh ka kihelkonna laulupäev. Meelde jäävad olid rahvamajas etendunud „Ilmarise” seltsi näidendid. Võrratu rolli tegi seal Nikolai Rass A. Kitzbergi näidendis „Kauka jumal” Mogri Märdina.

Kuid siis, 1924. a jaanipäeval, kaks aastat pärast valmimist, põles rahvamaja maani maha. Alguses oli „PÕIME”-l plaan korraldada seltsimajas jaanipidu. Kuid rahvast tuli vähe ning seetõttu otsustati peomõttest loobuda. Tunni aja pärast peale osaliste lahkumist märgati rahvamajas tuld. Kohale veeti ainuke prits, kuid sellest polnud suurt abi, sest voolikud lõhkesid. Ämbritega oli aga võimatu tule levikule piiri panna. Tegemist oli, et läheduses olev vallamaja põlema ei läheks. Selleks leotati usinasti vallamaja katust. Pärast arutati, kuskohast tuli oli alguse saanud ja leiti, et einelauas võis keegi hooletu paberossi jätta kustutamata.

Kahju oli üle ühe miljoni marga ning hoolimata maja kindlustatusest 600 000.- marga peale, polnud see uue maja ehitamiseks piisav.

1932. aastal tegi vallavalitsus otsuse Rae rahvamaja ehitamiseks Vaskjala külla Rae vallamaja ees olevale spordiplatsile. Kavatsuseks see aga jäigi, sest vallaelarve kuludest moodustasid suure osa Rae ja Lagedi uue koolimaja ehitus.

Seltside paljusus

Sajandi vahetusel, enne ja vahetult peale 1900. aastat moodustati Jüris ja üldisemalt Jüri kihelkonnas palju seltsi, tegijad nendes olid ikka enamasti ühed ja samad inimesed. See kõik killustas muusikaseltsi tegevust. 1907. aastal oli ajaleht „Sõnumid” andmetel Jüris 4 seltsi „ ... kaks rahvahariduse-, üks karskuse- ja üks muusikaselts. Ühelgi pole küllalt tegevust ega tegelasi.” 1930ndail aastail oli aga Jüri kihelkonna piirides kokku üle 30 organisatsiooni, mis muu kõrval ka pidusid organiseerisid. Sarnase tegevusväljaga jäi Jüri muusikaselts teiste ühenduste varju.

30. juunist – 2. juulini 1923. aastal peetud Rohelisel aasal, praeguse Kadrioru staadioni piirkonnas, toimunud **VIII üldlaulupeost** võttis osa Jüri muusikaseltsi segakoor. Koori dirigent oli sel ajal Jaan Virkepuu.

Hilisematest laulupidudest jäi aga laulukoor, kui mittepidevalt tegutsenud ühendus, eemale. Protokolliraamatut sirvides on tunda, et muusikaseltsi koostegevus hakkab ilmselgelt 20ndatel aastatel huvipuudusest hääbuma. 1924. aastast ei suudetud mitmel korral üldkoosolekuks nõutud kvoorumit kokku saada ning siis otsustati koosolek pidada vaatamata kokkutulnud liikmete arvule. Samal ajal on seltsis segadus rahadega, mida revisjonikomisjon põhjalikult vaagis, aru andma kutsuti ka seltsi esimees Martin Tapp. Peale M. Tappi selgituste andmist otsustati seltsile valida uus esimees, kelleks sai Jüri Poltimäe.

29. jaanuari 1922. a seisuga on seltsi liikmeid 115, neist lauljaid 26 ja pillimängijaid 24. Samal aastal peeti koos Vaida- Kautjala haridusseltsiga „Ilmarine“ 6 pidu, iseseisvalt korraldati 9 pidu. Seisuga 29. aprilli 1923 oli seltsi liikmete arv kasvanud 128ni, neist mittetegevaid liikmeid 54, lauljaid 40, puhkpilliorkestris oli 25 ja keelpilliorkestris 6 mängijat.

1924. a 29. mai protokollis kirjutati, et „... seltsimaja pidudest osavõtmine üldiselt väike on“ ning otsustati järgmine pidu korraldada Lehmja tammikus koos Tallinna lauluseltsiga „Helila“. Samuti kavatseti pidada Tallinna Draamateatri õpilastega ühine pidu.

Jüri muusikaseltsi kohustuseks jäi mõlemal juhul kuulutuste valmistamine ning näitelava korraldamine, tulud aga pidid minema pooleks. 1924. aasta jaanipäeval otsustati pidutseda Lehmja tammikus lauluseltsiga „Ilo“.

Väljapaistvam muusikaseltsi kollektiividest oli puhkpilliorkester, mille dirigentideks peale Jüri Hio olid veel H. Ots, J. Arro, Eduard Aru, August Kesa ja Hans Pajus.

Jüri muusikaseltsi liige Elmar Pajus (s 1922. a), kes mängis puhkpilliorkestris II alti ja kelle isa Hans Pajus oli orkestri juht, meenutab, et orkestri proovid toimusid nende kodus Salu talus. Seal õpiti kontsertlugusid, mis olid osaks eeskavast. Lugudeks olid näiteks „Kalev ja Linda“ ja „Rukkirääk“. Orkestriga käidi esinemas jõululaupäeva õhtul, uusaasta hommikul ja riiklikel pühadel kirikus, ning kalmistul kalmistupühal, aga ka erinevatel piduõhtutel.

Jüri muusikaseltsi puhkpilliorkester

1934.a. Pildil on: 1. August Kesa, 2. Elmar Põldmäe, 3. Elmar Ots, 4. Voldemar Vagur, 5. Ants Must, 6. Joh Kübar, 7. Elmar Koppel, 8. Hans Pajus (orkestrijuhht), 9. Hans Virkepuu, 10. Rudolf Vagur, 11. Joh Kesa, 12. Arnold Vagur, 13. Martin Ots, 14. Arnold Põldmäe, 15. Oskar Pajus, 16. Martin Kesa, 17. Rudolf Selks, 18. Albert Selks

Foto Harjumaa muuseumist AR 2036 F 2

Paremal Jüri muusikaseltsi puhkpilliorkester Rae koolimaja nurgakivi panekul 1932. a. Foto Elmar Pajuse kogust

Jüri muusikaseltsi puhkpilliorkester 1937. a.

1. Oskar Pajus, 2. Hans Virkepuu 3. Joh Kesa, 4. Elmar Ots, 5. Hans Pajus (dirigent), 6. Rudolf Vagur, 7. Elmar Koppel, 8. Ferdinand Zelmin, 9. Martin Kesa, 10. Elmar Pöldmäe, 11. Arnold Vagur, 12. Elmar Kesa, 13. Voldemar Vagur, 14. Martin Ots, 15. Elmar Pajus, 16. Rudolf Selks, 17. Albert Selks.

Foto Harjumaa muuseumist AR 2036 F 3

25.- 23. juunil 1938. aastal toimus Tallinnas XI üldlaulupidu, millest võttis osa Jüri muusikaseltsi puhkpilliorkester. See oli viimane laulupidu, kus esineti Jüri Muusikaseltsi egiidi all. Lühiduse mõttes kanti orkestri ees vineertahvlile trükitult kollektiivi nimetusena sõna „Jüri”. Puhkpilliorkestreid oli rongkäigus nii palju, et kui mõni katkestas ajutiselt mängimise, siis kusagilt kostis ikka muusika kõrvu. Rongkäigus mängiti enamasti marsse, üks neist oli R. Kulli „Kodumaa”. Laulupeorepertuaaris oli J. Jürme „Rukkirääk”, M. Lüdigi „Jaaniöö”, M. Härma „Tuljak” jt lood.

Jüri muusikaseltsi aastapäevade tähistamine

Jüri muusikaseltsi tähtsus ja tähendus on peale selle loomist 15. jaanuaril 1866. a olnud nii suur, et igal aastal püüti seltsi asutamise aastapäeva just jaanuaris tähistada. Protokollides on sellekohased märkmed alates 1868. aastast, mil peeti seltsi II aastapäeva. Oli väga kange külm ilm ning paljud jäid tulemata. „Meie armas präsidenti herra pidas meile üks wägga kenna kõnne, lauldud sai palju ja mõnned laulud ollid isseärranes wägga heaste lauldud”.

28. detsembril 1880 peeti 14. aastapäeva. Peale pidulike kõnede, mida pidasid J. Roosberg ja koori juhataja J. Preisberg, arutati ka argiseid asju. Kohaletulnuile teatati, et Rae valla talitaja lubab kooskäimiseks kasutada Rae koolimaja ruume tingimusel, et kord aastas pestakse seltsi poolt koolitoa põrand puhtaks. „Peale muude toimetuste jäi selts weel poole ööni rõõmsal meelel kokku, kus juures paljugi lauldud sai. Ka ihu karastuse eest oli muret peetud. Keisri lauluga sai see pidu päev lõppetud” nagu ikka.

Aastapäeva tähistati ka jaanuaris 1882, 9.jaanuaril 1883, 19. jaanuaril 1886, 18.jaanuaril 1887, 17.jaanuaril 1888, 15.jaanuaril 1889 ja 14.jaanuaril 1890.aastal.

Paaril korral on protokollis mainitud konkreetseid aastapäeva pidusöögi ja –joogi kulusid.

30. detsembril 1884. a kõnelesid traditsiooniliselt seltsi president ja koori dirigent. Tervitusega esines ka Jüri pastor, kes oli oma noore prouaga kohale tulnud. Pidupäevade tähistamise päevakorras oli ülevaate esitamine seltsi rahalisest seisust, uute liikmete vastuvõtmine ja juhatuse valimine. Lauale varuti mitmesugust kraami, mis alljärgneva loetelu järgi sai küllaltki rikkalik:

22 naela värsket liha	3.08 rbl
20 naela sinki	3.00 rbl
20 naela jahu	1.30 rbl
5 naela suhkrut	0.75 rbl
¼ naela teed	0.50 rbl
2 naela küünlaid	0.53 rbl

½ naela kõrti (?)	0.13 rbl
2 toopi šnapsi	1.20 rbl
100 toopi õlut	5.00 rbl
30 heeringat	0.90 rbl
4 naela võid	1.20 rbl

Lisaks äädikat, sibulaid, sinepit ja leiba. 1 setverik „Kartuhwleid Silkmanni poolt kingitud”.
Kaalühikute selgitus: 1 toop = 1,23 liitrit, 1 nael= 409,528 g, 1 setverik= 26,24 liitrit.

Nagu ütleb kroonika - pidusöögilauas „ ... sai lõbusad juttu aetud ja mitmedki tervise joogid joodud” „Peale seda kui keisri laul sai lauldud, lahkus selts lõbusal viisil”

18. jaanuari 1887. aasta pidulaual oli lisaks eelpoolnimetatud toiduainetele 2 toopi atschischinat (1.20 rbl) = st Saarste sõnaraamatu järgi viina ning 2 pudelit cognaci (2.70 rbl)

Hilisemates kassaaruannetes pole enam detailselt söögile läinud kulusid lahti kirjutatud, on märgitud vaid üldkulud.

15. jaanuaril 1889. a „Pidusöögilaual sai lõbusad juttu westetud ja ka mitmete terwiseks klaasid tõstetud. Muidugi ka keisri ja riigi isa tervist joodud ja keisri laul lauldud”

Seltsi 25. aastapäev peeti 30. augustil 1891. Peole olid palutud ka seltsi asutajaliikmed, kes enam tegevliikmed pole, ning ka auliikmed, samuti ka Aruküla laulukoor. Siis astusid ette seltsi asutajad, „... kes kahekümne viie aasta eest nooruse jõus tublid lauljad olnud, nüüd aga vanaduses nõdraks jäänud, veel kord kokku ja laulsid seltsi rõõmuks ka paar laulu, mis pidulisi rõõmustas, aga ühtlasi mõtlema pani, et elukevade ja lõbusa laulu aeg on mööda minijad ja kaduvad, nagu kõik kaduvad asjad”. Niisugune filosoofiline tõdemus siis.

Kuna aastapäeva pidamise kulud ületasid kassas olevat summat ja hoiukassat ei tahetud puutuda, siis kulud kaeti osaliselt laenuga.

17.01.1893-seltsi 26. aastapäev, Rae koolmeister Karell ja Kurna koolmeister Römmer avaldasid soovi seltsiga liituda. Soovitakse asutada mängukoor.

06.02.1894. a peeti seltsi 27. aastapäeva. Kuna kassas raha polnud, siis tehti ettepanek pidada pidu osamaksuga, milleks oli 50 kopikat liikme pealt. Tehti ettepanek sellel päeval kangeid jooke mitte pruukida, vaid muretseda koduõlut. Protokolli lisati „ ... olgu see esimene samm kainuse poole”.

22. jaanuaril 1895. a oli jällegi seltsil kassaseisu nappuse tõttu pidusöögita aastapäev. Selle asemel oli 28. veebruaril 1895. a köster J. Preisbergi 25. ametisoleku juubeli tähistamine. Selts kinkis kõstrile kulduuri ja lauljad neiud kinkisid teki. Hr Kuusik Tallinnast annetas juubilarile seltsi pildi. Rutopõld kinkis koolmeistrite nimel mälestuskirja. Pastor Winkler tuletas koosoldud aastatest meelde rõõmsaid ning kurbi sündmusi, tänas juubilari, soovis õnne ning lõpus õnnistas teda.

Aastapäevi peeti veel 14. jaanuaril 1896, 29. detsembril 1896, 7. jaanuaril 1898, 10. jaanuaril 1899, 9. jaanuaril 1900 ja 19. jaanuaril 1901. aastal.

Pühapäeval, 2. veebruaril 1900 pidas Jüri muusikaselts oma 35. aastapäeva. Ajakirjanduses märgiti sel puhul: „Jüri selts on vist ainukene, kes nii kaua vahetpidamata ühte soodu tegevalt on edasi elanud ja pea igast üleüldisest kui ka maakondade pidudest tegevalt kiituse ja auhindadega osa võtnud”. Peo avas kõnega seltsi president J. Roosberg, kes oli 20 aastat seltsi elu juhtinud. Ajalehes „Uus Aeg” soovitatakse teistelegi seltsidele sedelite abil eestseisust valida. See toimub nõnda, et sedelitel, mis on mõne poogna pikkused, pannakse kirja kõik senise juhtkonna head ja vead.

Ajalehes „Postimees” aga öeldi: „President J. Roosberg ja meestekoori juhataja hra Preisberg on kui kaks suure pääga raudnaela, kellega selts juba paar aastakümnet kindla aluse pääl kinni seisab ...”.

13. jaanuaril 1902. aastal, seltsi aastapäeval lausub Rudolf Adam Winkleri asemel tervitussõnad õpetaja Wilhelm Frese. Pidasöögi ajal jõudis kohale telegramm õpetaja Winklerilt. Köster Preisberg luges telegrammi ette ja kõik laulsid „Nad elagu”. Siis luges seltsi kirjatoimetaja J. Rutopöld ette seltsi 36-aastase ajaloo. Võeti vastu otsus mitte enam Kärsa talu koplis pidusid korraldada, sest mitmed liikmed ja koori juhatajad polnud selle kohaga rahul.

1916. aastal peeti seltsi 50. aastapäeva, I maailmasõda oli veel täies hoos, kuid inimesed vajasisid meelelahutust. Seetõttu oli osavõtt seltsi tähtpäevast arvukas. Avaldati austust neile, kes seltsi liikmete seast lahkunud ning eriti eelmisel aastal maamulda sängitatud Julius Robert Preisbergile, keda nimetati kõige paremaks seltsi tegelaseks, kes kunagi olnud. Muusikaseltsi esimeheks valiti Jaan Saalverk Kurna külast Sepamäe talust.

1919.-1925. aasta protokollides teated muusikaseltsi aastapäeva tähistamisest puuduvad.

Küll aga peeti suurejoonelisemalt seltsi 70. aastapäeva 2. veebruaril 1936 Rae koolimaja saalis. Seinal oli Eesti Vabariigi sini- must- valge ja Jüri muusikaseltsi lipp ning nende vahel aukohal 1896. a võistumängimisel pasunakooriga saadud I koha loorberipärjaga diplom. Avakõne pidas praost Jakob Aunver. 1936. a oli seltsis puhkpilliorkester ja meeskoor. Kuigi liikmete arv võrreldes algusaegadega oli vähenenud, tõdeti, et ...” kõik pea 30 uut organisatsiooni on alguse ning kandvamad jõud muusikalised eelteadmised saanud Jüri muusika seltsist.”

Hiljem oli vallamajas teelaud kutsutud külalistele.

Jüri muusikaseltsi 70. aastapäeva pidustused Rae koolimajas 2. veebruaril 1936. a Foto Harjumaa muuseumist HMKF 1890

Ülesvõte samal üritusel osalenud puhkpilliorkestri või meeskoori meestest. Foto Harjumaa muuseumist HMKF 1936

1936. aastast on Jüri muusikaseltsi poolt Põldmäele välja antud liikmekaart. Koopia Teatri - ja Muusikamuseumi kogust

Jüri muusikaseltsi lõpp

1940. aastal polnud uuele punavõimule rahva poolt moodustatud seltsid sugugi meeltemööda. Juba nelja kuu pärast peale riigipööret tuldi Rahvakomissaride nõukogus välja määrusega poliitharidustöö korraldamise kohta, millega kuulusid kultuurhariduslikud organisatsioonid viivitamatule lõpetamisele. Nii ka Jüri Muusika Selts, mille ülevõtmise ajaks Rae uues koolimajas on märgitud 10. november 1940 kell 12. 00. Üle võeti arhiivimaterjalid (liikmete nimekirjad, protokolliraamatud, kassaraamatud, fotokogud), kassa, hoiuraamatud, raamatukogu, lipp ja kõik muu vara. Rahasummad anti vallavalitsusele, kuld- ja hõbeasjad tuli viia Hariduse Rahvakomissariaati, lipud ja pitsatid Maakonna rahvahariduse osakonda. Muu vallaasvara tuli aga anda üle rahvamajade juhatustele. Kunileiu „Mu isamaa on minu arm” asemel hakati laulma noore F. Tuglase tõlgitud vene revolutsioonilist rahvalaulu „Julgesti vennad nüüd tööle”. Miski polnud enam endine, see oli lõpp muusikaseltsi vaimule, mõttele ja tegutsemisele. Isetegevusest oli saanud käsutäitmine, vabadusest sund.

Epiloog

Jüri muusikaselts sidus sotsiaalselt erinevaid inimesi, tekitas oma kodukohatunde, aitas hoida ning arendada eesti kultuuri ning lõi võimaluse rahva organiseerimiseks. Seltsist kasvasid veel selle eluajal välja erinevad ühendused ja kollektiivid.

Mälestuseks, meenutuseks ning tänuks kultuurielu edasiviimisest Jüri kihelkonna territooriumil avati 1. oktoobril 1987 Jüri EELK köstri maja läheduses mälestuskivi, mille kohta Arvi Lauringson on kirjutanud:” Jüri alevikus avati sel (rahvusvahelise muusikapäeva) puhul mälestuskivi sajandivanusele muusikaseltsile. Kujunevat kultuuriloolist memoriaali täiendati noorte pärnadega. Neid istutasid segakoori „Jüri” ja kohaliku puhkpilliorkestri esindajad.“

Hilisemal ajal jäi kivi puude varju ning üksildasse paika. 2020. aastal otsustas ettevõtte Hansaviimistlus OÜ korrastada ning haljastada kivi ümbruse, muutes mõningal määral mälestuskivi asukohta, et see möödujale silma jääks ning kunagisest muusikaseltsist kõneleks ning tema pärandit teadvustaks.

Jüri muusikaseltsi mälestuseks püstitatud kivi köstri maja õues 2. augustil 2011. a. Pildistas Endel Grensmann

Jüri muusikaseltsi süvahoovus on kandnud kultuuritegevuse tänasesse päeva ning leidnud pidet Rae Kultuurikeskuses eelkõige laulukooride kaudu. Seltsi olemasolu ja edukat tegevust on tähistatud iga viie aasta järel toimunud kontsertidel. Eelõige on muusikaseltsi tähtpäevi aidanud sisustada Jüri segakoor.

Ilmselt 1947. aastal, kui J. Stalin veel elas, ei juletud seltsi aastapäeva tähistada. Kuid hoolimata survest lauldi ning naiskoor kandis seltsi kui koosolemise vormi ideed edasi.

Rae naiskoor 1947. a. Sel aastal oli I pealesõjajärgne - järjekorras XII - üldlaulupidu.

Foto Harjumaa muuseumist HMKF 1925

Jüri muusikaseltsi 100. aastapäeva meenutab sellest osa võtnud Lembit Sall nii: „Jüri segakoor koosnes nais- ja meesansamblist. Loomulikult räägiti Jüri muusikaseltsist ja tema võituderikkast ajaloost. Pärast eeskava istuti lauda ning tantsiti lõõtspilli saatel. Pidus kestis järgmisesse päevagi.“

Jüri segakoor muusikaseltsi 100. aastapäeva tähistamisel Rae koolimajas 1966. Seljaga dirigent Jutta Sõmer (1920-2009). Foto Lembit Salli kogust.

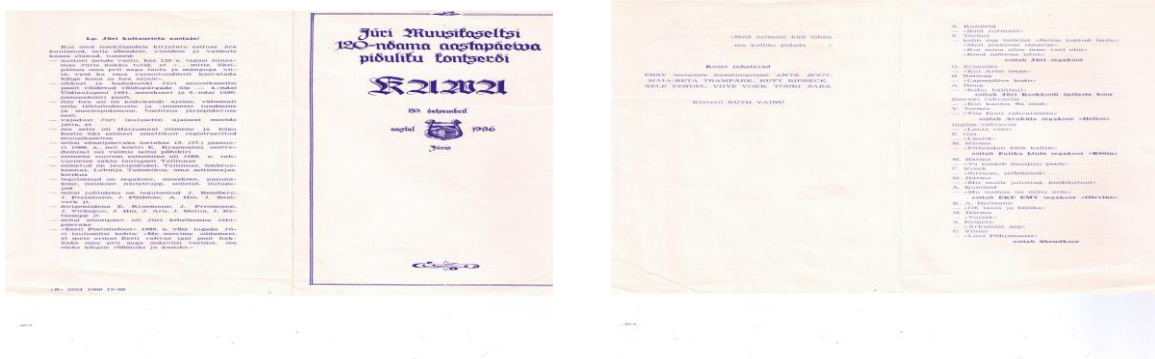
Kuulajaskond Jüri muusikaseltsi 100. aastapäeva peol 1966 Rae koolimajas. Foto Lembit Salli kogust

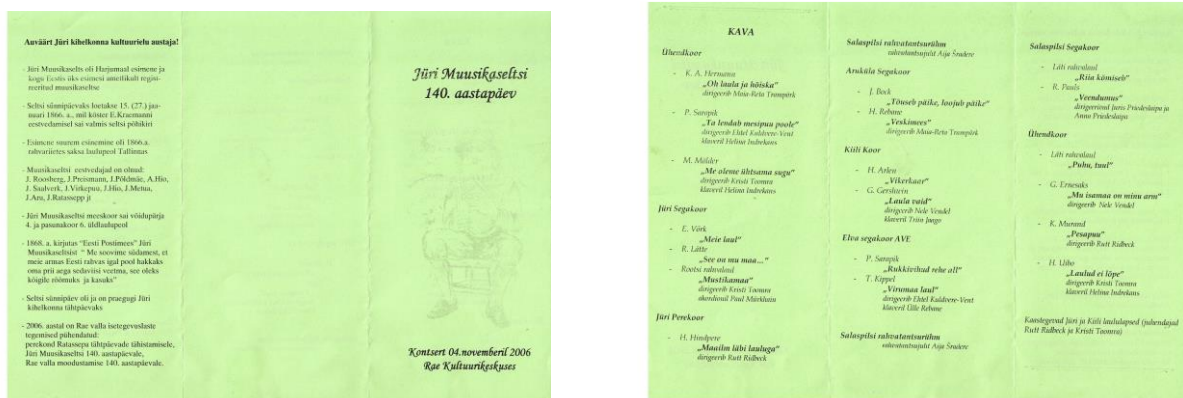
Rae kultuurikeskuse segakoor 1998. aastal, kui „Tuljaku” võistulaulmisel saavutati B grupis II koht. Foto koori kroonikast.

Alljärgnevalt on esitatud valik Jüri muusikaseltsi aastapäevadele pühendatud kontserdikavadest kooride dirigentide ja repertuaariga.

Jüri muusikaseltsi 120. aastapäeva tähistamise kava aastast 1986

Jüri muusikaseltsi 140. aastapäeva tähistamise kava aastast 2006

Jüri muusikaseltsist koostas kokkuvõtte ning andis sellega hindamatu panuse kultuuriloo jäädvustamisse Ardo Niinre